

ЛІТЕРАТУРА

1. Becker G. S. Crime and Punishment: An Economic Approach / Gary S. Becker. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wu.uni-magdeburg.de/bizecon/material/becker.1968.pdf>
2. Posner R. A. The Economics of Justice / R. A. Posner. – Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press, 1983. – 415 p.
3. Хайек Ф. Право, законодавство и свобода / Фридрих фон Хайек [пер. с англ. Б. Пинскер, А. Кустарев]. – М. : ИРИСЭН, 2006. – 648 с.
4. Шумилов В.М. Международное публичное экономическое право : учеб. пособие / В.М. Шумилов. – М. : НИМП, 2001. – 288 с.
5. Крижанівський А.Ф. Аксіологія правопорядку / А.Ф. Крижанівський // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – Вип. 40. – О. : Юрид. л-ра, 2008. – 270 с.
6. Бурдьє П. Практический смысл / Пьер Бурдьє [пер. с фр. : А.Т. Бикбов, К.Д. Вознесенская, С.Н. Зенкин, Н.А. Шматко ; отв. ред. пер. и послесл. Н.А. Шматко]. – СПб. : Алтейя, 2001. – 562 с. – («Gallicinium»).
7. Bourdieu P. The Forms of Capital / Pierre Bourdieu // Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education ; Ed. by J. G. Richardson. – N.-Y. : Greenwood, 1986. – 188 p.

Н.Б. Арабаджи. Правовой порядок как правовой капитал. – Статья.

Аннотация. Статья посвящена выявлению экономической ценности современного правопорядка. С экономических позиций правовой порядок выступает как надежный фундамент экономической деятельности в пределах государства, что дает основания рассматривать его как правовой капитал общества.

Ключевые слова: правовой порядок, экономическая ценность, правовой капитал.

Nataliya B. Arabaji. The Legal Order as the Legal Capital. – Article.

Summary. The article is devoted to research an economic value of contemporary legal order. From economic position legal order steps like effective foundation of economic activities of legal state. So, according this idea legal order is considered as legal capital of society.

Key words: legal order, economic value, legal capital.

УДК 343.131

Д.А. Бялковський,
аспірант,

Міжнародний гуманітарний університет,
м. Одеса, Україна

ПОВНОВАЖЕННЯ СЛІДЧОГО СУДДІ З РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ, СВОБОД І ІНТЕРЕСІВ ОСІБ НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

Анотація. В статті розглянуто повноваження слідчого судді в кримінальному процесі України відносно реалізації конституційних прав, свобод і інтересів осіб під час досудового розслідування, а також наводиться класифікація повноважень слідчого судді.

Ключові слова: слідчий суддя, судовий контроль, досудове розслідування, конституційні права, свободи і інтереси осіб.

Законодавче закріплення інституту слідчого судді в кримінальному процесі України обумовлює необхідність теоретичного дослідження його процесуального статусу з метою визначення шляхів подальшого удосконалення зазначеного інституту. При цьому слід зазначити, що будучи запровадженим в результаті реформування кримінально-процесуального законодавства України, яке ознаменувалося прийняттям 13 квітня 2012 року Кримінального процесуального кодексу України

(далі – КПКУ), інститут слідчого судді, до повноважень якого відноситься здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод і інтересів осіб в кримінальному провадженні, являється принципово новим для кримінального процесу України. На думку Пшенічко С.О., реформування інституту судового контролю в досудовому провадженні у зв'язку з прийняттям та набранням чинності Кримінального процесуального кодексу України проявилось не тільки введенням у кримінальне провадження нового суб'єкта – слідчого судді, але й істотним розширенням меж судового контролю в досудовому провадженні. Воно реалізувалося у визначенні широкого кола слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, які можуть бути проведені лише за ухвалою слідчого судді, заходів забезпечення кримінального провадження та інших заходів примусового характеру, на застосування яких слідчий суддя дає дозвіл, а також у чіткому формулюванні переліку скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого та прокурора, які підлягають розгляду та вирішенню слідчим суддею в досудовому провадженні, регламентації порядку їх розгляду, рішень, що приймаються за результатами розгляду [1, с. 3]. Така широка сфера повноважень потребує їх чіткої класифікації для формування найбільш цілісного уявлення про процесуальний статус слідчого судді, а також визначення і усунення ймовірних недоліків в кримінально-процесуальному законодавстві відносно судового контролю на досудовому провадженні.

Згідно із наведеною в п. 18 ч. 1 ст. 3 КПКУ дефініцією, до повноважень слідчого судді відноситься здійснення у порядку, передбаченому цим кодексом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні [2]. Судовий контроль полягає в ухваленні слідчим суддею ряду слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, які значною мірою обмежують конституційні права, свободи і інтереси осіб, ухваленні певних засобів забезпечення кримінального провадження, а також можливості оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора в ході досудового розслідування. Так, згідно з ч. 1 ст. 233 КПКУ, ніхто не має права проникати в житло чи інше володіння особи з будь-якою метою, крім як за добровільною згодою особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого судді, крім окремих випадків, передбачених в ч. 3 даної статті (до яких відносяться випадки спасіння життя людей і майна або безпосереднє переслідування осіб, підозрюваних в скоєнні злочину). Право на недоторканність житла чи іншого володіння особи закріплене в ст. 30 Конституції України, є однією із складових особистої недоторканності та тісно пов'язана з правом на недоторканність особистого і сімейного життя, гарантованого ст. 32 Конституції України [3]. Ці права комплексно декларує ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року: «Кожен має право на повагу до його приватного і сімейного життя, до житла і до таємниці кореспонденції» [4]. Така слідча дія, як огляд житла чи іншого володіння особи, яка передбачає обмеження права на недоторканність житла, у відповідності з ч. 2 ст. 237 Кримінального процесуального кодексу України здійснюється згідно з правилами, передбаченими для обшуку житла чи іншого володіння особи. В ч. 2 ст. 234 КПКУ встановлено, що такий обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді [2]. Аналогічні вимоги встановлені кримінальним процесуальним законодавством України і для здійснення в житлі чи іншому володінні особи слідчого експерименту (ч. 5 ст. 240). Також потребують ухвали слідчого судді практично всі слідчі дії, віднесені законодавцем до категорії негласних (ч.2 ст. 258, ч.4 ст. 267 КПКУ). Виняток становлять такі негласні слідчі дії, як контроль за здійсненням злочину (ст. 271 КПКУ), виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПКУ), а також використання конфіденційної співпраці (ст. 275 КПКУ).

Серед засобів забезпечення кримінального провадження без ухвали слідчого судді можуть здійснюватися тільки такі, як виклик слідчим, прокурором (ст. 133 КПКУ), судовий виклик (ст. 134 КПКУ), тимчасове вилучення майна (ст. 167 КПКУ) і затримання особи без ухвали слідчого судді, суду (параграф 2 глави 18 КПКУ). Всі інші засоби забезпечення кримінального провадження під час досудового провадження здійснюються за рішенням слідчого судді по клопотанню слідчого (в деяких випадках узгодженому з прокурором), прокурора або за власною ініціативою, оскільки їх

характер полягає в значному обмеженні конституційних прав, свобод і інтересів осіб. Так, потребує ухвали слідчого судді передбачене ст. 183 КПКУ утримання під вартою, яке обмежує конституційне право на свободу і особисту недоторканість, закріплене ст. 29 КУ, в якій йдеться про те, що ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, визначеному в законі [3].

Крім того, як зазначає Н.П. Сиза, на основі аналізу норм Глави 4 КПКУ «Докази і доказування» можна стверджувати, що слідчий суддя є суб'єктом доказування, який уповноважений для встановлення наявності чи відсутності фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження, здійснювати оцінку доказів за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом [5, с. 5].

Отже, достатньо широкі межі повноважень слідчого судді відносно судового контролю на досудовому провадженні потребують їх систематизації, чому сприятиме чітка класифікація зазначених повноважень.

В науці кримінального процесу вченими пропонуються різні критерії класифікації повноважень слідчого судді. Так, Ю.В. Скрипіна здійснила класифікацію повноважень слідчого судді залежно від предмета його діяльності на наступні види: щодо вирішення питання про застосування заходів кримінально-процесуального примусу; щодо розгляду скарг на дії (бездіяльність) та рішення особи, яка провадить дізнання, слідчого та прокурора; щодо вирішення питання про проведення слідчих дій, які обмежують конституційні права і свободи людини; інші повноваження слідчого судді (зокрема, спрямовані на забезпечення процесуальних прав учасників кримінального провадження) [6, с. 66–67]. Однак слід зазначити, що на сьогоднішній день дана класифікація не представляється актуальною, оскільки була здійснена до реформування кримінально-процесуального законодавства України 2012 року і відображає норми Кримінально-процесуального кодексу від 28 грудня 1960 року, що втратив чинність.

Ткачук О.С. розділяє повноваження слідчого судді на: а) слідчі процесуальні права й обов'язки слідчого судді (які стосуються прийняття ним рішень про затримання, при обранні запобіжних заходів та інших заходів процесуального примусу, розгляді подання органу дізнання, слідчого чи прокурора про проведення слідчих дій, які обмежують конституційні права людини і громадянина); б) юрисдикційні, або судові (які стосуються розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність особи, яка здійснює дізнання, слідчого чи прокурора) [7]. Проте зазначеною класифікацію не охоплюється ряд процесуальних питань, які не можна віднести ні до слідчих, ні до юрисдикційних, і які можуть виникати як в першому, так і в другому випадках – таких, наприклад, як порядок вирішення питання про відводи, розгляд яких віднесено до компетенції слідчого судді (ч. 2 ст. 81 КПКУ).

Досліджуючи повноваження слідчого судді в кримінальному провадженні за Кримінальним процесуальним кодексом України від 13 квітня 2012 року, І. В. Гловюк класифікує їх за такими критеріями: 1) за предметом здійснення; 2) за характером ініціативи; 3) за формою здійснення.

Найбільш розгорнутою є, безумовно, поділ повноважень слідчого судді за предметом здійснення. Так, за предметним критерієм повноваження слідчого судді можна поділити на наступні групи: 1) дозвільні повноваження (пов'язані із вирішенням питань про проведення слідчих (розшукових) дій, які обмежують конституційні права особи); 2) повноваження із забезпечення законності та обґрунтованості застосування заходів кримінально-процесуального примусу; 3) повноваження із здійснення судового контролю; 4) повноваження із забезпечення доказів у кримінальному провадженні; 5) допоміжні повноваження; 6) повноваження, пов'язані із міжнародним співробітництвом [8, с. 104].

За формою здійснення повноваження слідчого судді можна поділити на такі, що здійснюються в змагальній формі і такі, що здійснюються в незмагальній формі. В цілому змагальною є процедура розгляду клопотання про тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом (клопотання про тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом розглядається слідчим суддею за участю

прокурора та/або слідчого, підозрюваного, його захисника; клопотання про тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом, якщо документи, які посвідчують користування спеціальним правом, не були тимчасово вилучені, може розглядатися лише за участю підозрюваного, його захисника – ч. 1, 2 ст. 151 КПКУ); про відсторонення від посади (яке, згідно із ч. 1 ст. 156 КПКУ, розглядається за участю слідчого та/або прокурора та підозрюваного чи обвинуваченого, його захисника); клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, про арешт майна, застосування запобіжного заходу, проведення слідчим суддею допиту (крім винятків, прямо передбачених ч. 2 ст. 163, ч. 2 ст. 172, ч. 6 ст. 193, ч. 1 ст. 225 КПКУ); клопотання про застосування тимчасового арешту, екстрадиційного арешту, клопотання про затвердження згоди особи на видачу (ч. 3 ст. 588 КПКУ), а також розгляд скарг (ч. 3 ст. 306 КПКУ). Змагальний характер може мати і процедура розгляду клопотання про накладення грошового стягнення (оскільки про час і місце розгляду клопотання повідомляється службова особа, яка його внесла, і особа, на яку може бути накладено грошове стягнення, проте їх неприбуття не перешкоджає розгляду питання). Незмагальний характер має процедура розгляду клопотання про привід, про обшук, огляд житла і іншого володіння особи, слідчий експеримент в житлі чи іншому володінні особи, клопотання про дозвіл на затримання з метою приводу (ч. 3 ст. 189), клопотання про дозвіл проведення негласної слідчої (розшукової) дії (розгляд клопотання здійснюється за участю особи, яка подала клопотання – ч. 1 ст. 248 КПКУ) [8, с. 108–109].

За характером ініціації повноваження слідчого судді можна поділити на: повноваження, що здійснюються за власною ініціативою (наприклад, здійснення судового виклику, накладення грошового стягнення і ін.) і за ініціативою учасників кримінального провадження (сторін, скаржника) [8, с. 108].

Грошевий Ю.М. і Туманянц А.Р. класифікують повноваження слідчого судді за критерієм їх процесуальної спрямованості: повноваження при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження під час досудового розслідування; повноваження при проведенні процесуальних дій, що обмежують конституційні права людини; повноваження при розгляді скарг на рішення, дії або бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування; інші процесуальні повноваження слідчого судді, спрямовані на забезпечення процесуальних прав суб'єктів кримінального провадження [9, с. 116–117].

Н.П. Сиза пропонує класифікувати повноваження слідчого судді залежно від змісту і характеру питань, вирішення яких віднесено законом до його компетенції, об'єднавши його повноваження в п'ять груп: 1) вирішення питань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження; 2) вирішення питань про проведення слідчих (розшукових) дій; 3) вирішення питань про проведення негласних слідчих (розшукових) дій; 4) розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора під час досудового розслідування; 5) вирішення інших процесуальних питань, що потребують неупередженого розгляду. До таких питань можна віднести питання про відводи під час досудового розслідування (ч. 2 ст. 81), вирішення окремих питань щодо зберігання речових доказів і документів (ч. 7 ст. 100), поновлення процесуального строку (ст. 117), встановлення строку для ознайомлення з матеріалами (ч. 10 ст. 290) [5, с. 15]. Слід зазначити, що будучи заснованою на аналізі Кримінального процесуального кодексу України, така класифікація повністю відповідає системі його норм.

Таким чином, класифікація повноважень слідчого судді за критерієм змісту представляється найбільш доцільною, оскільки структурно відповідає порядку закріплення зазначених повноважень в системі норм кримінального процесуального законодавства, аналіз якого дозволяє об'єднати повноваження слідчого судді в такі основні групи: повноваження, пов'язані із застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження; повноваження, пов'язані із розглядом скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора в ході досудового розслідування; повноваження, пов'язані із проведенням слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пшенічко С. О. Повноваження слідчого судді з розгляду та вирішення скарг у досудовому провадженні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 – «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / С. О. Пшенічко. – Одеса, 2014. – 20 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : за станом на 28 лют. 2016 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Законодавство. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Законодавство. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Міжнародний документ від 4 лист. 1950 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Законодавство. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>
5. Сиза Н.П. Повноваження слідчого судді щодо здійснення судового контролю у кримінальному процесі України [Електронний ресурс] / Н.П. Сиза // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2012. – №2(6) – Режим доступу: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12snpkpu.pdf>
6. Скрипіна Ю.В. Слідчий суддя в системі кримінально-процесуальної діяльності (порівняльно-правове дослідження) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 – «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Ю.В. Скрипіна. – Харків, 2008. – 20 с.
7. Ткачук О.С. Повноваження слідчого судді у кримінальному процесі України [Електронний ресурс] / О.С. Ткачук // Новації кримінально-процесуального законодавства: праці конф., 6 липн. 2012 р., Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2012 – Режим доступу: <http://www.dduvs.dp.ua>
8. Гловюк І.В. Повноваження слідчого судді у досудовому провадженні / І.В. Гловюк // Митна справа. – 2012. – №. 6. – Частина 2. Книга 2. – С. 103-110.
9. Кримінальний процес : підручник / [Ю.М. Грошевий, В.Я. Тацій, А.Р. Туманянц та ін.] ; за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, О.Г. Шило. – Х. : Право, 2013. – 824 с.

Д.А. Бялковский. Полномочия следственного судьи по реализации конституционных прав, свобод и интересов лиц на досудебном расследовании. – Статья.

Аннотация. В статье рассмотрены полномочия следственного судьи в уголовном процессе Украины относительно реализации конституционных прав, свобод и интересов лиц во время досудебного расследования, а также приводится классификация полномочий следственного судьи.

Ключевые слова: следственный судья, судебный контроль, досудебное расследование, конституционные права, свободы и интересы лиц.

Denis A. Bialkovskiy. Powers of an Investigating Judge in the Implementation of the Constitutional Rights, Freedoms and Interests of Individuals at the Pre-Trial Investigation. – Article.

Summary. The article discusses the powers of an investigating judge in criminal proceeding of Ukraine to exercise the constitutional rights, freedoms and interests of individuals at the pre-trial investigation. As well as the author gives the classification of the powers of the investigating judge.

Key words: investigating judge, judicial control, pre-trial investigation, constitutional rights, freedoms and interests of individuals.